COĞRAFYA Sınıf-12

OGM MATERYAL
ORTAÖĞRETİM GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

KONU ULAŞIMI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Ulaşım, mal ve hizmetlerin bir yerden başka bir yere taşınmasıdır. Ulaşım altyapısının kurulması ve ulaşım sistemlerinin gelişmesi üzerinde etkili olan faktörleri; doğal ve beşerî olmak üzere iki başlıkta incelemek mümkündür.

Ulaşımı Etkileyen Faktörler

Doğal Faktörler	Beşerî Faktörler
• Coğrafi Konum	• Ekonomik Faaliyetler
• Yeryüzü Şekilleri	• Nüfus ve Yerleşme
• İklim	• Teknolojik Gelişmeler

Doğal Faktörler

Coğrafi Konum

Coğrafi konum, dünyadaki ülkelerin ekonomik, sosyal ve siyasi özelliklerini belirlemede önemli bir faktördür. Önemli ticaret yolları üzerinde bulunan, iklim ve yer şekilleri koşulları uygun ve denizlere kıyısı olan ülkelerin konumu ulaşımın gelişimini olumlu yönde etkiler. Asya ve Avrupa kıtalarının arasında yer alan, Afrika Kıtası'na yakın olan Türkiye sahip olduğu coğrafi konum ile dünyada ulaşımın geliştiği ülkelerden biri olmuştur. Anadolu'da çeşitli dönemlerde farklı ulaşım sistemleri ön plana çıkmış ve dünya ticaretini etkilemiştir. İlk Çağ'da kervan yolları, kıyı şehir devletlerinin ortaya çıkmasıyla gelişen deniz yolları, 19. yüzyılda kara içi ulaşımda bir devrim sayılan demir yolları, II. Dünya Savaşı sonrasında kara yolları, 1980 sonrasında ise hava yolları ve boru hatları önem kazanmıştır.

Yeryüzü Şekilleri

Fiziksel çevrenin ulaşım faaliyetleri üzerindeki etkileri, günümüzde teknolojik gelişmelere rağmen önemini korumaktadır. Yeryüzü şekilleri, ulaşım sistemi içinde daha çok kara yolunu etkilemektedir. Ancak hava ulaşımında da gerek hava alanlarının gerekse ekonomik uçuş yollarının belirlenmesinde yeryüzü şekilleri dikkate alınmaktadır. Demir yolları için de sarp ve eğimli arazilerde güzergâhın düz bir hâle getirilmesi için yer yer köprüler ve tüneller yapılmakta ya da bazı yerler doldurularak ulaşım sağlanmaktadır.

Ulaşımla ilgili yapılan bu çalışmalar, yapım maliyetlerini artıran işlerdir. Bununla birlikte teknolojinin gelişmesi demir yollarının 3.000 m üzeri yüksekliğe erişmesine imkân sağlamıştır. Ortalama yükseltisi 1.132 m olan ülkemizin kuzeyinde Kuzey Anadolu Dağları'nın, güneyinde Torosların kıyıya paralel uzanması; doğu batı yönünde uzanan bu dağların Doğu Anadolu'ya doğru birbirine yaklaşması, sıkışarak yükselmesi ulaşımı ve ulaşım hatlarını etkilemiştir. Dağ sıralarının uzanışı nedeniyle kıyı ile iç kesimler arasındaki ulaşım, geçitler sayesinde yapılmaktadır.

Fotoğraf: İsviçre'de bulunan Jungfrau demir yolu, 3.454 metre yükseklikte ve 7 km uzunluğunda bir tünele sahip olan bu istasyon olup Avrupa'nın en yüksek tren istasyonudur.

İklim

Ulaşım sistemleri, genellikle bulundukları alanın iklim koşullarına uygun bir şekilde yapılır. Ulaşım faaliyetlerinin iklimden olumsuz etkilenmesi, daha çok sıra dışı hava koşulları yüzünden olur. Buz tutması, sağanak yağışlar, sis ile görüş mesafesinin azlığı büyük kazalara yol açarak ulaşımı olumsuz yönde etkiler. Türkiye'de özellikle karasal iklimin hakim olduğu Doğu Anadolu Bölgesi'nde yoğun kar yağışı, tipi ve çığ nedeniyle yollar zaman zaman kapanmaktadır.

Beşerî Faktörler

Beşerî faktörler arasında ulaşımı etkileyen en önemli unsurlar, nüfus ve ekonomik faaliyetlerdir. Genel olarak gelişmiş ülkelerde ulaşım ve haberleşme faaliyetlerinde çalışanların faal nüfustaki oranı %7 ile % 10 arasındadır. Bunun nedeni her şeyden önce ulaşıma, ticarete, bunlara bağlı olarak da üretim ve tüketim faaliyetlerine bağlıdır.

Tarımsal ürünlerin ya da madenlerin işlenmek için fabrikalara, işlenmiş maddelerin de tüketileceği yerlere gönderilmesi ancak geniş ve düzenli ulaşım sistemleriyle mümkün olmaktadır. Ayrıca teknolojide meydana gelen gelişmeler ulaşım sistemlerini iyileştirmiş, bu durum da yolcu taşımacılığında güvenlik, konfor ve hız gibi özellikleri beraberinde getirmiştir.

Ulaşım Sistemlerinin Yerleşme ve Ekonomik Faaliyetlere Etkisi

Ulaştırma sistemleri ve hizmetleri, modern ekonomilerin ve toplumsal gelişmenin temel ögesidir. Ulaşım faaliyetleri ve yerleşmelerin gelişmesi arasında sıkı bir ilişki vardır. Ulaşım fonksiyonunun özünü meydana getiren ulaşım faaliyetleri, istihdamdan çok sanayi, tarım, ticaret, yönetim, turizm ve güvenlik gibi fonksiyonların altyapısını oluşturduğu için kent yerleşmeleri açısından son derece önemlidir. Ticaret ve sanayisi yoğun olan kentlerin kara, demir veya deniz yolları bakımından önemli bir noktada olduğu dikkati çeker. Ulaşım imkânları rahat ve kolay olan bir yerleşmenin, zaman ilerledikçe bu imkânlarını kullanarak ticaretini geliştirmesi daha kolaydır. Nitekim İpek Yolu veya Baharat Yolu gibi önemli yollar üzerinde tarih boyunca birçok şehir kurulmuştur. Bir bölgenin ulaşım sistemlerinin gelişmesinde bölgenin diğer bölgelere ve sanayi kuruluşlarına göre konumu da önemlidir. Yani bölgenin çevresinde gerçekleştirilen ekonomik faaliyetler, o bölgenin ticaret yollarının transit geçiş bölgesi olmasını sağlayabilir. Bu durum da bölgenin ekonomik açıdan gelişmesinde oldukça etkili olacaktır. Ülkemizde ulaşım sistemlerinin gelişmiş olduğu bölgelere bakıldığında ekonomik faaliyetlerin ve yerleşmelerin bu bölgelerde yoğunlaştığı görülür. Ekonomik faaliyetlerin temel süreçlerinden olan dağıtımın ulaşım sistemleri ile sıkı bağı yadsınamaz. Dolayısıyla bir bölgede ulaşım sistemlerinin gelişmiş olması, ekonominin doğası gereği ekonomik faaliyetlerin de gelişeceği anlamına gelmektedir.

Fotoğraf: Teknolojik gelişmelerle hızlı trenlerin saatteki hızı 581 km/saate ulaşabilmektedir.

SORULAR

SORU 1:

Bir bölgede ulaşım sistemlerinin gelişebilmesi fiziki ve beşerî etmenlere bağlıdır. Gelişmiş ülkelerde yeryüzü şekillerine bağlı olumsuzluklar daha aza indirilebilmektedir. Örneğin İtalya, Alp dağları'nı aşan tünellerle Almanya'ya bağlanan yollar yaparak iklimin ve yeryüzü şekillerinin olumsuz etkilerini en aza indirebilmiştir. Bununla beraber aynı ülkenin farklı bölgelerinde fiziksel koşullara bağlı olarak ulaşımın gelişmişlik düzeyinde farklılıklar görülebilir. Türkiye'de Marmara'da ulaşım gelişmiş iken Doğu Anadolu ve Doğu Karadeniz'de ulaşımda aksamalar görülür.

Doğu Anadolu ve Doğu Karadeniz'de ulaşım sorunları yaşanmasının temel sebebi nedir?

A) Yağışların fazlalığı
B) Yağış türü
C) Heyelanlar
D) Sanayinin gelişmemiş olması
E) Yeryüzü şekilleri **(Cevap: E)**

SORU 2:

Türkiye mevcut taşıma seçenekleri bakımından zengin bir ülkedir.

Türkiye'nin böyle bir zenginliğe sahip olması üzerinde aşağıdaki özelliklerinden hangisinin etkisi daha fazladır?

A) Konum özellikleri
B) İklim özellikleri
C) Yer şekilleri
D) Doğal kaynakları
E) Bitki örtüsü özellikleri **(Cevap A)**

SORU 3:

Ulaşımı etkileyen faktörler, doğal ve beşerî olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

I. Yer şekillerinin yüksek ve engebeli olması
II. Teknolojik altyapının gelişmiş olması
III. Coğrafi konumun uygun olması
IV. Ekonomik faaliyetlerin çeşitli olması

Yukarıdakilerden hangileri ulaşımı etkileyen beşerî faktörler arasında yer almaktadır?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve III
D) II ve IV E) III ve IV **(Cevap D)**

SORU 4:

Demir yolları genellikle yer şekillerinin sade, nüfusun fazla, ekonomik faaliyetlerin gelişmiş olduğu yerlerden geçirilir. Demir yollarının uzanışında yeryüzü şekillerinin belirleyici etkisi bulunmaktadır. **Buna göre aşağıda numaralandırılarak verilen illerin hangisine demir yolu ulaşımı yoktur?**

I. Çanakkale
II. Zonguldak
III. Trabzon
IV. Konya
V. Şanlıurfa

A) I ve II B) I ve III C) II ve III
D) II ve IV E) III ve IV **(Cevap B)**